

ТЕМА 13. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ, НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

План:

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.
2. Розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України).
3. Втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України).
4. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України).
5. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України).
6. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї (ст. 332¹ КК України).
7. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України).
8. Порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК України).
9. Кримінальні правопорушення, які порушують порядок комплектування Збройних Сил України, що забезпечує її обороноздатність.

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Родовим об'єктом цих кр. пр. є сукупність суспільних відносин, що забезпечують обороноздатність України, її незалежність, територіальну цілісність та недоторканність. Важливість цього об'єкта обумовлена тим, що відповідно до ст. 17 Конституції України «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу».

Водночас кр. пр., об'єднані зазначеним родовим об'єктом, мають різні безпосередні об'єкти. Виходячи з цього, можна визначити таку систему цих кр. пр.:

1. *Кримінальні правопорушення, які посягають на відносини у сфері охорони державної таємниці або конфіденційної інформації.* Це: розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України); втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України); передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України).

2. *Кримінальні правопорушення, які посягають на недоторканність державного кордону України.* Це: незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України); порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї (ст. 332¹ КК України); незаконне перетинання державного кордону України (332² КК України) порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України); порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК України).

3. *Кримінальні правопорушення, які порушують порядок комплектування Збройних Сил України, що забезпечує її обороноздатність.* Це: ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (ст. 335 КК України); ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК України); ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації (ст. 336¹ КК України), ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст. 336² КК України), ухилення від військового обліку або навчальних (спеціальних) зборів (ст. 337 КК України).

2. Розголошення державної таємниці (ст. 328 КК України)

Предметом цього кр. пр. є відомості, що становлять державну таємницю, вичерпний перелік яких дано у Законі України «Про державну таємницю». У ст. 1 цього Закону *державна таємниця* визначається як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою. Так, наприклад, відповідно до ст. 8 цього Закону державну таємницю у сфері оборони становлять про інформація про зміст стратегічних і оперативних планів; у сфері науки – про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, предметом яких є створення новітніх складних зразків озброєння, військової або спеціальної техніки та інші роботи, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України; у сфері економіки – це відомості про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливі заходи фінансової діяльності держави; у сфері зовнішніх відносин – про експорт та імпорт озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції. Ці відомості мають гриф секретності, ступінь якої («особливої важливості», «цілком таємно», «таємно») залежить від

їх важливості й визначає строк секретності, ступінь обмеженості доступу до неї та рівень охорони державою.

Водночас ця ж стаття забороняє віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим порушуватимуться конституційні права людини і громадянина, заподіюватиметься шкода здоров'ю і безпеці населення. Це відомості про стихійні лиха, катастрофи, стан навколишнього середовища, здоров'я населення, характеристики стану правопорядку тощо.

Об'єктивна сторона кр. пр. виявляється в розголошенні відомостей, що становлять державну таємницю. Діяння може виражатися *як у дії, так і в бездіяльності*, які призводять до того, що відомості стають надбанням сторонніх осіб. Під сторонніми особами слід розуміти осіб, яким ці відомості не повинні бути відомі. Дія може виражатися, наприклад, у розголошенні секретних даних у розмові, письмовому повідомленні, шляхом публікації у пресі, у виступі на радіо чи телебаченні, у передачі для друкування особі, що не має права на ознайомлення з цими відомостями, у показі креслень, документів тощо. Бездіяльність може полягати в недотриманні правил зберігання, використання, перевезення матеріалів, документів, коли створюється можливість ознайомлення з відомостями сторонніх осіб. Спосіб розголошення для кваліфікації значення не має.

Кр. пр. вважається *закінченим* з моменту розголошення відомостей, якщо вони стали відомі хоча б одній сторонній особі.

Суб'єкт цього кр. пр. *спеціальний* – це особа, якій відомості, що становлять державну таємницю, були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Це може бути як службова особа, поняття якої дано у примітці до ст. 364 КК України, так і інша особа, пов'язана по службі з такими відомостями (секретар, шифрувальник тощо). Для цих осіб Закон України «Про державну таємницю» передбачає спеціальний порядок допуску до державної таємниці і певні обов'язки щодо її охорони. Військовослужбовець за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, відповідає за ст. 422 КК України.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. – це будь-яка форма вини: як *умисел* (прямий і непрямий), так і *необережність* (самовпевненість і недбалість). Обов'язковою ознакою вини є усвідомлення суб'єктом того, що відомості, які розголошуються, становлять державну таємницю, і що вони доводяться до відома сторонніх осіб. Так, умисним буде розголошення відомостей, якщо суб'єкт бажав похвалитися про наявність у нього інформації про державну таємницю. Недбалість має місце, наприклад, у випадку, коли особа, приймаючи відвідувачів, не ховає зі столу документ, який містить державну таємницю, що дає можливість прочитати його стороннім особам. *Мотиви* розголошення можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають. Утім при вчиненні цього кр. пр. розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, не повинно мати ознак державної зради або шпигунства (ст.ст. 111 та 114 КК

України), тобто не має бути умисно спрямоване на спричинення шкоди основам національної безпеки України.

Ч. 2 ст. 328 КК України передбачає таку **кваліфікуючу ознаку**, як спричинення тяжких наслідків. Закон не розкриває поняття тяжких наслідків. Їх зміст визначається, виходячи з конкретних матеріалів справи. Це випадки, коли відомості, наприклад, стали відомі іноземній розвідці чи її представникам або коли розголошені відомості за своїм змістом є особливо важливими (наприклад, особливо важливі дані про новітні розробки в галузі оборони).

3. Втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України)

Предметом цього кр. пр. є:

- 1) документи, тобто письмові, з певними реквізитами акти, що містять відомості, які становлять державну таємницю (схеми, карти, накази, звіти, наукові висновки тощо);
- 2) інші матеріальні носії секретної інформації (дискети, кінофільми тощо);
- 3) предмети, відомості про які є державною таємницею (наприклад, нові види зброї, прилади, медичні препарати).

Саме за характером предмета слід відмежовувати ст. 329 України від ст. 328 КК України, в якій предметом кр. пр. передбачені відомості, що становлять державну таємницю.

З об'єктивної сторони кр. пр. характеризується сукупністю трьох ознак:

- 1) порушення встановленого законом порядку поводження з документами, матеріальними носіями інформації або предметами;
- 2) втрата документа або предмета;
- 3) причинний зв'язок між порушенням правил і втратою.

Порушення встановленого порядку поводження з документами або предметами може виражатися як у дії, так і в бездіяльності, що порушують конкретні правила, спеціально встановлені для охорони документів, носіїв інформації, предметів, унаслідок чого вони втрачаються, тобто виходять із володіння особи, якій вони були довірені (десь забуті, викрадені, випадково викинуті тощо). Порушення правил, наприклад, може полягати в роботі з документом у неналежному місці; залишенні відкритим сейфа, де зберігаються документи, предмети тощо. Між порушенням правил і втратою має бути встановлений необхідний причинний зв'язок.

Обов'язковою умовою втрати є *вихід документів, предметів із володіння особи, якій вони були довірені, поза її волю*. Якщо ж предмет переданий, залишений за волею особи, і відомості стали надбанням сторонніх осіб, то це буде розголошенням відомостей, що становлять державну таємницю, і кваліфікуватися за ст. 328 КК України. Тривалість часу, на який були втрачені документи, предмети (назавжди або через якийсь час повернені, знайдені), не має значення. *Закінченим* кр. пр. є з моменту втрати, за якої створена реальна

можливість ознайомлення з такими документами, предметами сторонніх осіб. Якщо ж втрата такої можливості не містила, то аналізований склад кр. пр. відсутній. Наприклад, якщо через порушення правил поводження предмет був знищений, то особа не може відповідати за ст. 329 КК України. За наявності в таких випадках ознак службового кр. пр. відповідальність може наставати за ст. 367 КК України.

Суб'єктом кр. пр. є особа, якій документи, матеріальні носії секретної інформації, предмети були довірені. Це може бути обумовлене або службовими функціями, або роботою, що виконується, або окремим дорученням.

Військовослужбовець за втрату документів, що містять відомості військового характеру, відповідає за ст. 422 КК України.

Із **суб'єктивної сторони** втрата документів, що містять державну таємницю, характеризується *складною (змішаною) формою вини*: щодо порушення правил можливий як умисел, так і необережність, а щодо самої втрати – тільки необережність.

Ч. 2 ст. 329 КК України передбачає як **кваліфікуючу ознаку** спричинення тяжких наслідків, характеристика яких аналогічна тій, що дана при аналізі такої самої ознаки ст. 328 КК України.

4. Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (ст. 330 КК України).

Ч. 1 ст. 330 КК України передбачає відповідальність за передачу або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства. **Предметом** цього кр. пр. є службова інформація, зібрана у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни.

Службова інформація характеризується обов'язковою сукупністю ознак:

- 1) вона не є державною таємницею;
- 2) вона є власністю держави;
- 3) вона є обмеженою для користування: заборона на її збирання та передачу іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам міститься в наказах, інструкціях, розпорядженнях міністерств та відомств.

Загальний порядок обліку, зберігання і використання такої інформації затверджується КМУ.

Об'єктивна сторона кр. пр. виражається у двох формах:

- 1) передача іноземним підприємствам, установам, організаціям відомостей, що становлять службову інформацію;

2) збирання зазначених відомостей з метою їх передачі.

Відповідно кр. пр. вважається *закінченим* або з моменту передачі, або з моменту збирання відомостей з метою їх передачі. Не має значення, за чиєю ініціативою збираються відомості: або за ініціативою іноземної організації, або особа сама за своєю ініціативою збирає їх. При цьому відомості повинні передаватися саме іноземним організаціям або їх представникам. Це можуть бути будь-які іноземні організації як державні, так і недержавні (наукові, комерційні, посередницькі тощо). Способи передачі та збирання можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають. Передача може здійснюватися телефоном, листом, з використанням мережі Інтернет та електронних носіїв тощо. Збирається інформація шляхом фотографування, викрадення, прослуховування інформації тощо.

Суб'єкт кр. пр. – особа, якій відомості, що становлять службову інформацію, були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства.

Суб'єктивна сторона кр. пр. виявляється у прямому умислі: особа усвідомлює конфіденційність інформації, а також те, що вона є власністю держави, і бажає її передати або збирати для передачі саме іноземним організаціям, установам. Це усвідомлення обумовлене тим, що особи, які працюють із такою інформацією, підлягають обов'язковому ознайомленню під розписку про конфіденційність інформації та встановлені правила щодо користування нею, наприклад, заборонаю виносити за межі службового приміщення документи з такою інформацією, розмножувати їх технічними засобами, які не обладнані спеціальними пристроями охорони тощо. Обов'язковим є і усвідомлення винним того, що відомості передаються або збираються для передачі саме іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам.

За характером відомостей і за відсутності мети підризу або ослаблення держави це кр. пр. відрізняється від державної зради і шпигунства.

Ч. 2 ст. 330 КК передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів, або такі, що спричинили тяжкі наслідки для інтересів держави, або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб.

Корисливий мотив означає спрямованість передачі або збирання інформації на отримання матеріальної вигоди (грошей, майна, вигоди майнового характеру) або звільнення від обов'язків матеріального характеру (наприклад, у рахунок боргу).

Зміст *тяжких наслідків для інтересів держави* є оціночним поняттям і залежить від конкретних обставин справи (важливість інформації, розмір матеріальної або моральної шкоди тощо).

Повторність у цьому складі кр. пр. спеціальна: вчинення хоча б удруге кр. пр., передбаченого ст. 330 КК України, незалежно від наявності чи відсутності судимості.

Вчинення цього кр. пр. за попередньою змовою групою осіб передбачає наявність ознак ч. 2 ст. 28 КК України.

5. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України)

Об'єктивна сторона цього кр. пр. виявляється в:

- 1) незаконному переправленні осіб через державний кордон України;
- 2) організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України;
- 3) керівництві такими діями або
- 4) сприянні їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод.

Організація – це розробка планів незаконного переміщення, визначення його місця, часу, способів; підшукування співучасників, фінансування незаконного переміщення тощо.

Керівництво – це активна діяльність із забезпечення самого переміщення: розстановка учасників, розподіл та визначення їх обов'язків під час переміщення, віддання певних команд тощо.

Сприяння – це допомога у здійсненні переміщення: порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод.

Підвищена суспільна небезпека організованих форм злочинної діяльності з незаконного переправлення осіб через державний кордон обумовила специфічну структуру цього складу: по-перше, сама організаційна діяльність, незалежно від того, чи вдалося переправлення, чи ні, а також керівництво або сприяння цій діяльності розглядаються як *закінчені* кр. пр. (*з усіченим складом*); по-друге, особи, які здійснюють переправлення, а також особи, які сприяють цьому порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод, вважаються виконавцями кр. пр.

Суб'єкт – будь-яка особа, яка досягла до вчинення *16 років*.

Якщо такі дії вчинюються *службовою особою* з використанням своїх службових обов'язків, то потрібна кваліфікація за сукупністю ст.ст. 332 та 364 КК України.

Із **суб'єктивної сторони** кр. пр. вчинюється з *прямим умислом*. Мотиви і мета можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають (окрім ч. 3 ст. 332 КК України). Як правило, для цього кр. пр. характерні *корисливі мотиви і мета*.

У ч. 2 ст. 332 КК України передбачена відповідальність за дії, передбачені ч. 1, вчинені способом, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яку незаконно переправляли через державний кордон України, чи вчинені щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища.

У ч. 3 ст. 332 КК України передбачена відповідальність за передбачені ч. 1 та 2 дії, вчинені організованою групою або вчинені з корисливих мотивів.

6. Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї (ст. 332¹ КК України)

Відповідно до ч. 1 ст. 332¹ КК України **об'єктивна сторона** цього кр. пр. виявляється в порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з метою заподіяння шкоди інтересам держави.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. тимчасово окупованою територією визначається:

1) сухопутна територія тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, водні об'єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях

2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території інших тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; повітряний простір над територіями, зазначеними у пп. 1 і 2 ст. 3;

3) інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими Кабінетом Міністрів України;

4) надра під територіями, зазначеними у пунктах 1, 2 і 3, і повітряний простір над цими територіями.

Суб'єкт – будь-яка особа, яка досягла до вчинення кр. пр. *16 років*.

Із **суб'єктивної сторони** кр. пр. вчинюється з *прямим умислом*. **Спеціальна мета** як обов'язкова ознака полягає у заподіянні шкоди інтересам держави. *Мотиви* можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

У ч. 2 ст. 332¹ КК України передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища (ст.ст. 28, 32, 364 КК України).

У ч. 3 ст. 332¹ КК передбачена відповідальність за ті самі дії, вчинені організованою групою (ст. 28 КК України).

7. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК України)

Диспозиція ч. 1 ст. 333 КК України є *бланкетною*. Тому для розкриття об'єктивних та суб'єктивних ознак цього кр. пр. слід звертатися до певних нормативних актів, основними з яких є: Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.2003 р. та положення «Про Державну службу експортного контролю України», затверджене постановою КМУ від 31.03.2015 р. № 159.

На підставі цих нормативних актів Державною службою експортного контролю розробляються окремі положення, інструкції щодо порядку здійснення міжнародних передач конкретних товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Об'єктом цього кр. пр. виступають відносини національної безпеки України, її міжнародного авторитету у сфері дотримання міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, недопущення її використання з терористичною та з іншою протиправною метою. Додатковим об'єктом є недоторканність державного кордону України.

Обов'язковою ознакою кр. пр. є його **предмет** – товари, що підлягають державному експортному контролю.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» такими товарами є:

- 1) товари військового призначення;
- 2) товари подвійного використання.

До товарів військового призначення належать:

1. вироби військового призначення – озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів;

2. послуги військового призначення – надання іноземним юридичним чи фізичним особам в Україні або за її межами послуг, у тому числі посередницьких (брокерських), у сфері розроблення, виробництва, будівництва, складання, випробування, ремонту, технічного обслуговування, модифікації, модернізації, експлуатації, управління, демілітаризації, знищення, збуту, зберігання, виявлення, ідентифікації, придбання або використання виробів чи технологій військового призначення, а також надання зазначеним юридичним особам іноземної держави чи її представникам або іноземцям послуг з фінансування таких робіт;

3. технології військового призначення – спеціальна інформація в будь-якій формі (за винятком загальнодоступної інформації), яка необхідна для розроблення, виробництва або використання виробів військового призначення та надання послуг військового призначення. Ця інформація може надаватися у формі технічних даних або технічної допомоги:

- а) технічні дані – проекти, плани, креслення, схеми, діаграми, моделі, формули, специфікації, програмне забезпечення, посібники та інструкції, розміщені на папері або інших, у тому числі й електронних, носіях інформації;
- б) технічна допомога – проведення інструктажів, надання консультацій, здійснення заходів з метою підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи;

4. базові технології – технології, які визначають принцип роботи і використання техніки, та елементи технологій, без яких військова техніка не може бути створена і використана.

До *товарів подвійного призначення належать*: окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також роботи і послуги, пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані з військовою або терористичною метою чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів.

Списки конкретних видів цих товарів розробляються Державною службою експортного контролю та затверджуються КМУ.

Для міжнародної передачі таких товарів потрібен дозвіл Державної служби експортного контролю України.

Об'єктивна сторона кр. пр. виражається в порушенні встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

Під *міжнародними передачами товарів* розуміються такі дії, як експорт, імпорт, реекспорт, тимчасове вивезення предметів за межі України або тимчасове ввезення їх на її територію, транзит товарів територією України тощо. Діяння можуть бути вчинені як на території України, так і за її межами. Наприклад, це може бути продаж або передача товарів в Україні посольству чи представникові будь-якої юридичної особи іноземної держави.

Порушення правил міжнародних передач можуть виявлятися в тому, що товари не пройшли державного експортного контролю, або суб'єкти не одержали дозволу цього контролю, висновку або документа про гарантії, або одержали дозвіл незаконно, шляхом подання підроблених документів, умисно приховали відомості, які мають значення для отримання дозволу, отримали дозвіл шляхом зловживання службовим становищем тощо.

Кр. пр. вважається *закінченим* з моменту вчинення дії або бездіяльності, якими порушується порядок міжнародних передач визначених товарів (*формальний склад*).

Суб'єкт кр. пр. – загальний – фізична осудна особа, яка досягла *16-річного віку*. Це може бути як особа, яка взагалі не має права здійснювати міжнародні передачі зазначених товарів, так і особа, яка має право на заняття такою діяльністю, але порушує встановлений порядок.

Суб'єктивна сторона – *прямий умисел*, за якого особа усвідомлює, що здійснює міжнародну передачу товарів військового або подвійного призначення, які підлягають державному експортному контролю, з порушенням встановленого порядку такої передачі, і бажає це зробити.

Мотиви і мета можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають. Частіше вони є корисливими, але можуть бути й іншими: помста, заздрість.

Ч. 2 ст. 333 КК України як кваліфікуючі ознаки передбачає вчинення особою такого самого діяння повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 28 та ст. 32 КК України).

8. Порухення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК України)

Диспозиція ст. 334 КК України є бланкетною, тому для аналізу ознак цього кр. пр. слід звернутися до статей ПК України, зокрема ст.ст. 57, 58 ПК України, що передбачають норми і правила здійснення міжнародних польотів. Відповідно до ст. 57 ПК України під *міжнародними польотами* розуміються польоти, пов'язані з перетинанням повітряними судами державного кордону України та іншої держави.

Об'єкт – недоторканність повітряних кордонів України. Ст. 1 ПК України передбачає, що «Україні належить повний і виключний суверенітет над повітряним простором України, що є частиною території України». Повітряним простором України визнається частина повітряної сфери над суходолом і водною територією, в тому числі й над її територіальними водами.

Об'єктивна сторона цього кр. пр. може полягати в таких діяннях: 1) вліт в Україну без відповідного дозволу; 2) виліт з України без відповідного дозволу; 3) недодержання зазначених у дозволі маршрутів, місць посадки, повітряних трас, коридорів, ешелонів.

Для нерегулярних польотів потрібен спеціальний дозвіл. Переліт через державний кордон повітряного судна має здійснюватися по спеціально виділених коридорах, повітряних трасах, обмежених за висотою та шириною, забезпечених аеродромами, засобами навігації, контролем за рухом зазначеними у дозволі маршрутами, місцями посадки та ін., що складають структуру повітряного простору (ст.ст. 9, 58 ПК України).

Закінченим кр. пр. вважається з моменту вчинення цих діянь незалежно від настання наслідків (*формальний склад*). Якщо такі діяння були пов'язані з порушенням правил безпеки руху або експлуатації повітряного транспорту, або правил повітряних польотів, діяння слід кваліфікувати за сукупністю кр. пр., передбачених ст.ст. 276 та 334 або ст.ст. 281 та 334 КК України.

Суб'єкт кр. пр. – будь-яка особа, яка керує повітряним судном, незалежно від його типу і його приналежності.

Суб'єктивна сторона цього кр. пр. може виражатися як в *умислі*, так і в *необережності*.

9. Кримінальні правопорушення, які порушують порядок комплектування Збройних Сил України, що забезпечує її обороноздатність

Безпосереднім об'єктом кр. пр., передбачених ст.ст. 335-337 КК України, виступають відносини з комплектування Збройних Сил, їх бойової підготовки, а отже, забезпечення обороноздатності України.

Диспозиції цих статей є *бланкетними*: статті 335, 336, і 336¹ КК України відсилають до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а ст. 337 КК України – до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Загальною ознакою **об'єктивної сторони** цих кр. пр. є *бездіяльність* – ухилення від виконання конституційного обов'язку нести військову службу. Ст. 65 Конституції України передбачає такий обов'язок громадян України, як захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також обов'язок відбувати військову службу відповідно до закону. Згідно з цією статтею громадянин, який підлягає черговому призову на строкову військову службу, призову за мобілізацією, військовому обліку або спеціальним зборам, зобов'язаний з'явитися на призовний пункт, інше місце, позначене в документі, у зазначений час. Невиконання цього обов'язку свідчить про ухилення. *Ухилення може здійснюватися у різні способи*: підробка документів, заподіяння собі тілесних ушкоджень, виїзд з постійного місця проживання з метою уникнути виконання військового обов'язку тощо. Усі кр. пр. цієї групи вважаються *закінченими* з моменту неявки в зазначений документом (повісткою, розпорядженням, наказом) час прибуття до призовних дільниць. Поважними причинами неприбуття призовників до призовних дільниць у строк, установлений територіальним центром комплектування та соціальної підтримки, які підтверджені відповідними документами, визнаються: (до п. 11 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»):

1) перешкода стихійного характеру, хвороба призовника або інші обставини, які позбавили його можливості особисто прибути у зазначені пункт і строк;

2) смерть його близького родича (батьків, дружини, дитини, рідних брата, сестри, діда, баби) або близького родича його дружини.

Суб'єкт цих кр. пр. *спеціальний* – громадянин України, який досяг *18-річного віку* і на якого законом *покладений військовий обов'язок*, особа офіцерського складу, призовник, військовозобов'язаний, резервіст.

Суб'єктивна сторона всіх цих кр. пр. характеризується *прямим умислом*.

Цей обов'язок може бути різним за своїм змістом. Саме у цьому виражається розмежування кр. пр. цієї групи. Так, ст. 335 КК України передбачає ухилення від призову на строкову військову службу, що пов'язана із загальним обов'язком громадянина України проходити *військову службу протягом визначеного строку*. Ухилення від військової служби за контрактом не підпадає під ознаки ст. 335 КК України.

Ст. 336 КК України встановлює відповідальність за ухилення від призову на військову службу *під час мобілізації, на особливий період*, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

Ст. 3 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначає **мобілізацію** як комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших

державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу.

Особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Ст. 336¹ КК України встановлює відповідальність за ухилення від проходження служби цивільного захисту *в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації*.

Під **особливим періодом** відповідно до ст. 1 Закону України «Про оборону України» слід розуміти період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій;.

Що стосується **цільової мобілізації**, то відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» з метою ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій у мирний час може здійснюватися цільова мобілізація, обсяги і строк проведення якої визначаються в Указі Президента України про введення надзвичайного стану.

Ст. 337 КК в Україні встановлює відповідальність за ухилення *від військового обліку або навчальних (спеціальних зборів)*. Обов'язок, передбачений ч. 1 ст. 337 КК України, виражається в необхідності проходити періодичний *військовий облік*. Обов'язковою умовою кримінальної відповідальності за ухилення військовозобов'язаного від військового обліку є наявність попередження, зробленого відповідним керівником територіального центру комплектування та соціальної підтримки, керівниками відповідних органів Служби безпеки України, відповідних підрозділів Служби зовнішньої розвідки України.

Ч. 2 ст. 337 КК України передбачає ухилення військовозобов'язаного, резервіста від обов'язку проходити навчальні (спеціальні) збори, дотримання якого впливає на військову підготовку і боєздатність військовозобов'язаних, резервістів.

Питання до самоконтролю:

1. Що таке державна таємниця?
2. Які відомості не можуть бути віднесені до державної таємниці?
3. З якого моменту розголошення державної таємниці вважається закінченим кримінальним правопорушенням?
4. Хто може бути суб'єктом розголошення державної таємниці?
5. Яка специфіка суб'єктивної сторони втрати документів, що містять державну таємницю?
6. У яких діях виявляється об'єктивна сторона незаконного переправлення осіб через державний кордон України?
7. Якими ознаками характеризується суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї?
9. З якого моменту незаконне перетинання державного кордону України вважається закінченим кримінальним правопорушенням?
9. Що є об'єктом кримінальних правопорушень, які порушують порядок комплектування Збройних Сил України?
10. Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу. Розмежування від ухилення від військового обліку або спеціальних зборів.